

AZ ÖKOLÓGIA MINT ERKÖLCSI GICCS¹

Az egyházi társadalmi tanítás „főáramának” kritikája

Mike Károly

Bevezetés

Az erkölcsi giccs az erkölcsi minősítést elszakítja az igazságtól: leegyszerűsíti, tagadja a megítélt cselekvő dilemmáit, kiragadja a viselkedése valamely könnyen érthető elemét. A társadalmi tanítás az erkölcsi giccs hibájába esik, amikor alapvetően a megfelelő attitűd, az „ökológiai megtérés”, az önzetlenség és a jóakarat problémáját látja a tágabb természeti környezetre ható egyéni és közösségi döntésekben. Ekkor ugyanis nem vet számot a valódi erkölcsi dilemmákkal, amelyek abból fakadnak, hogy (i) a környezeti célok érdekében fel kell áldoznunk más jó célokat, (ii) a különböző környezeti célok elérése között is átváltás van, (iii) bizonytalanok a konkrét „környezetbarát” döntéseink hozadékai és azok értékelése, ezért nem tudjuk, milyen és mekkora áldozatokat hozunk, továbbá (iv) a kollektív cselekvés nehézségeivel szembesülünk. Ezek sokrétű és nehéz, gyakorlati bölcsességgel megválaszolható (prudenciális) kérdéseket vetnek fel. A giccs-tévedés veszélye, hogy „környezetbarát” döntési alternatíváknak indokolatlanul nagy értéket tulajdonít, és ezzel (i) a cselekvőket nagyobb jók feláldozására készítheti, (ii) mérlegelést igénylő döntéseket egy státuszra hozhat lényegileg rossz döntésekkel, (iii) a személyes erkölcsi ítéletalkotást felülíró, totalitárius irányú kormányzati beavatkozás alapjául szolgálhat.

1. A giccs, mint az ítéletalkotás hibája

Mi a giccs hibája? Az esztétikai giccs a szépséget elszakítja az igazságtól. Kiemeli egy jelenség valamely esztétikai elemét, de nem egyszerűen felerősíti azt, hanem mintegy kitépi a jelenség összetett valóságából, abszolutizálja. Aranyosak a játszadozó kiscicák, de giccses a kép, amely azt sejteti, hogy elég csak rájuk néznünk, és minden megszépül, gondtalanná válik, mintegy tökéletes lesz. A giccs elhallgatja a tökéletlenséget, a fény melletti árnyat, a drámát.

Hasonló módon a giccs hibájába esünk, ha az erkölcsi helyeslést vagy helytelenítést elszakítjuk annak a helyzetnek a valóságától, amelyben a minősített emberi cselekvés végbemegy. Kiemeljük az erkölcsiség valamely mozzanatát – például a kedvességet –, vagy konkrétan egy részleges, esetleges jót megvalósító cselekvést – például a kemény munkát –, és azt abszolutizáljuk. Jó dolog a kedvesség, de *erkölcsi giccs* azt állítani, hogy két fél minden konfliktusa megoldódna, ha egyszer kedvesek lennének egymáshoz. Jó, ha valaki szorgalmas, de egészen más dolog komolyan venni, hogy az életnek önmagában a kemény munka ad értelmet.²

¹ Az írás eredetileg a következő címmel és kötetben jelent meg: Mike Károly: Az ökológia mint erkölcsi giccs és mint prudens kormányzás. In: Katona Klára (szerk.), *A piac és az állam az ember szolgálatában (?) Aktuális társadalmi, gazdasági kérdések a Katolikus Egyház tanításának tükrében*. Heller Farkas Könyvek 4. Pázmány Press, Budapest, 2018. 127-137. o. A szerző a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Karának docense.

² A művészeti giccs erkölcsi mozzanatát hangsúlyozza Harries: „A giccs pervertált művészet, és a perverzió megértéséhez a művészetet az igazság vagy az erkölcs valamely mércéjéhez kell viszonyítanunk” [Harries (1968), 75. old.]. Az erkölcsi giccs fogalmát használja, bár nem definiálja pontosan Margalit [2011] és Poole [2010]. Margalit szerint az esztétikai és erkölcsi giccs közös vonása a szentimentalizmus, vagyis a szeretet elválasztása az igazságtól. Vö. XVI. Benedek: „Igazság nélkül a szeretet szentimentalizmusba süpped... érzelmek és esetleges egyéni vélekedések prédájává lesz, visszaélések áldozatául esett, kicsavart értelmű szövé...” [Caritas in veritate 3]. Poole a „holokausztt szörnyűségeinek kulturális cirkulációját” nevezi bizonyos vonatkozásaiban morális

A giccs tehát a viszonylagosat, a részlegeset, az esetlegeset abszolutizálja. Ezzel pedig azt hallgatja el, tagadja le, hogy minden dolog, amit elérhetünk, csak részleges jó, amelynek ára van. Ára van a szűkösség miatt: mert az egyik jó dolog a másikkal vetekszik. A kiscica gondtalan, mert van, aki etesse és megvédje ellenségeitől. A kemény munka dicséretes – ha nem válik öncéllá vagy öngazolássá, mint a bibliai Márta esetében, aki igyekvő háziasszonyként nem figyelt Jézusra (Lukács 10,38-42). De a jó dolgoknak áruk van azért is, mert a gyarlóságunk visszahúzó attól, hogy elérjük őket. Folyamatosan fegyelmeznünk, javítanunk kell magunkat, gyakran kínkeservvel, hogy tiszta fejjel felismerjük a jót és tegyünk is érte. Hogy például ne legyünk mogorvák, ha valami bajunk van. Hogy a hétköznapi sürgéssforgás, lázas ténykedés ne fordítson túlzottan az anyagiak felé vagy épp ne fulladjon kiégésbe.

A giccs elsősorban az érzelmeinkre hat, ezért is nehéz vele vitatkozni. Nem csak arról van szó, hogy az ellenvetések „lepattannak” arról, akinek tetszik a giccs. Aránytalannak tartjuk a giccs hibájába eső személynek szóló kritikát, ha esetében csupán meggondolatlan futó lelkesedésről, túláradó érzelmekről van szó. De az érzés, a tetszés csak a felszín. Miközben a giccs általában valamilyen felületes, könnyen befogadható mozzanatot – kedvesség, derű, „jó szándék” – ragad ki, nem egyszerűen felfokozza az érzelmeket, hanem ezt úgy teszi, hogy közben elhallgattatja az értelmet, amely felfedné a mindenfajta szépség és jóság mögött meghúzódó dilemmákat. Végül is azért veszélyes, mert az értelem elleni merényletkísérlet.³

A giccs veszélye a társadalomról való gondolkodásban

Saját hétköznapi életünkben a tapasztalataink általában megóvnak attól, hogy az erkölcsi ítéletalkotásban a giccs hibájába essünk. Gyorsan észre vesszük annak hamisságát, ha valaki egy részleges, esetleges jót kiragad és abszolutizál. Tudjuk, hogy jó, ha valaki mondjuk figyelmes vagy önzetlen, de nem önmagában, minden mástól függetlenül és mindent megoldóan jó. Hiszen az illető ettől még lehet lusta, állhatatlan vagy buta. Nagyobb a veszély, amikor a hétköznapi tapasztalatainktól távolabb eső helyzetekről gondolkodunk el; így amikor úgymond társadalmi szintű problémákról töprengünk, amelyek sok-sok összetett helyzetet ölelnek fel, és amelyek esetében elkerülhetetlenül erős leegyszerűsítésekkel élünk.

Az erkölcsi giccs különösen is fenyegeti az Egyház társadalmi tanítását, amely úgy próbál erkölcsi útmutatást adni a társadalomban tipikusnak tekintett helyzetekhez, hogy közben tartózkodik attól, hogy a gyakorlat szakértőjeként lépjen fel. Ha nem végezzük el egy praxis hozzáértő vizsgálatát, a benne megjelenő erkölcsi kérdések nagy részéről sem tudunk túl sokat mondani, mivel azok erősen kontextusfüggők. A társadalmi tanítás ezért hagyományosan többnyire tartózkodik is ettől. Sőt a pápai enciklikák visszatérően hangsúlyozzák, hogy a lefektetett hitbeli és erkölcsi elvek alkalmazását a gyakorlati helyzeteket ismerő hívekre hagyják, sőt a kritikus reflexiót kifejezetten feladatukul is szabják.⁴ Am időnként megjelenik

giccsnek, mondván, hogy „ezek a leírások igen gyakran a nehéz és megerőltető találkozást helyettesítik az erkölcsi gazdagodás túlságosan is könnyen szerzett érzésével, amikor a jóság küzdelmét látjuk a gonosszal” [Poole, (2010), 31. old.].

³ Amint Margalit [2010] kifejti, a szentimentalizmus – mint az erkölcsi giccs fontos alkotóeleme – eltorzítja a valóságot. És megfordítva: az igazság az, ami „kiszabadítja a szeretetet az érzelmezőpontúság szorongatásából” [*Caritas in veritate* 3].

⁴ „Az Egyháznak nem feladata, hogy [cselekvési] modelleket kínáljon. valódi és tényleg hatékony modellek csak a különböző történelmi helyzetekben szülehetnek felelős személyek erőfeszítései nyomán, akik konkrét... problémákkal szembesülnek” [*Centesimus annus* 43]. „Az Egyház nem rendelkezik ajánlható technikai megoldásokkal” [*Caritas in veritate* 9]. Ha az egyes tanítóhivatalai dokumentumok szövege nem is következetes ebből a szempontból, a figyelmes olvasó megkülönböztetheti a szövegek teológiai, antropológiai-erkölcsi, valamint politikai-gazdasági intézményrendszeri olvasatait – lásd: Csák J. – Mike K. – Szalai Á. [2009].

az igyekezet vagy a nyomás, hogy ott is mondjon általános erkölcsi ítéletet, ahol ez a kontextusból kiragadva nem lehetséges.

Talán leginkább akkor merül fel ez a veszély, amikor a társadalmi tanítás egy új problémakörrel szembesül. Számos jel utal arra, hogy a környezetvédelem és az ökológia tárgykörében a társadalmi tanítás jelenlegi „főárama” és az azt övező diskurzus, nem áll ellen eléggé a giccs-érvelés kísértésének. Bár természetesen sok minden óvja attól, hogy belesétájon a csapdába, mégis szembetűnnek benne olyan gondolati irányok, érvelések, amelyek magán viseli az erkölcsi giccs jegyeit. Ha feltárjuk ezeket, segítjük ezek kigyomlálását, a társadalom és a teremtett természet kapcsolatát tárgyaló tanítás valódi értékei is élesebb fénybe kerülhetnek. A következőkben főként a *Laudato si'* enciklikára, a kapcsolódó pápai megnyilatkozásokra és Bartholomaiosz ortodox konstantinápolyi egyetemes pátriárka műveire összpontosítok. Utóbbiakra nem csak azért, mert Ferenc pápa határozottan felkarolta őket, hanem azért is, mert a szélsőségig visznek bizonyos gondolatokat, felfedve azok giccs-jegyeit.

Erkölcsi giccs az Egyház ökológiai tanításában

A *Laudato si'* enciklika a környezeti problémák okait *alapvetően* vagy *elsősorban* általános erkölcsi hibákban látja, mindenekelőtt az önzetlenség, a takarékoság és a jószándék hiányában. A földnek azzal okozunk kárt úgymond, hogy *felelőtlenül* használjuk az Isten által beléje helyezett javakat és *visszaélünk* velük [LS 2]⁵. A *bűnös* szívünkből fakadó „erőszak” okozza a természet „betegség tüneteit” [LS 2]. A pápa és a pátriárka közös üzenete szerint a „bolygó korlátozott erőforrásainak *manipulálására* és ellenőrzésére irányuló *mohó* vágyunk, a piacokon korlátlan nyereségre törekvő *kapzsiságunk*”, *önkényünk* vezetett a globális természeti problémák „tragikus és tartós” következményeihez [Ferenc pápa és Bartholomaiosz, (2017)]. A megoldás útja pedig az, ha mindenki *megbánja*, amit „személy szerint ártott a bolygónak” [LS 8]; és áttér „a fogyasztásról az áldozathozatalra, a mohóságról a nagylelkűsége, a pazarlásról javaink másokkal való megosztására...” [LS 9].

Kétség nem fér hozzá, hogy ezek az erkölcsi hibák, rossz habitusok kerülendők. De igaz-e, hogy alapvetően ezek a környezeti problémák okai? A helyzet az, hogy az önzetlenség, a mértéktartás és a jóindulat önmagukban igen kevésbé oldanak meg az olyan környezeti problémákat, mint a légszennyezés vagy az erősödő üvegházhatás. Még ha hirtelen szentekké változnánk, akkor is rengeteg erkölcsi dilemma maradna fenn. Az ökológiai vonatkozású döntéseink ugyanis sokrétű és nehéz, csak gyakorlati bölcsességgel (*prudencia*) megválaszolható kérdéseket vetnek fel. Olyanokat például – legyünk egészen konkrétak! –, mint hogy autóval vigyem-e a gyereket reggel iskolába, növelve a légszennyezést, vagy busszal, növelve az esélyét, hogy a gyerek megfázik a rossz időben, illetve csökkentve az időt, amelyet kutatómunkára fordíthatok vagy éppen arra, hogy fát ültessenek a kertemben. A legnagyobb jószándék sem ad egyszerű választ nekem arra, hogyan mérlegeljek.

Egyrészt választanom kell a különböző környezeti célok között – valójában nincs olyan, hogy „környezetbarát” döntés, minden cselekedetemnek sokféle, gyakran ellenkező előjelű környezeti hatása van. Másrészt a környezeti célokat más jók rovására követhetem csak. A helyes döntést pedig különösen nehezíti két tényező: (i) bizonytalanok a konkrét döntéseink különböző környezeti hozadécai és azok értékelése, ezért nem tudjuk, *miből mekkora* áldozatot hozunk, továbbá (ii) a helyes döntéseink mások kapcsolódó döntéseitől is függnék, amelyek összehangolása elvi és praktikus szempontból is nehéz kihívás.

A közösségi szintű döntések, szabályalkotások semmivel sem könnyebbek, mint az egyénié. Félre vezethet, ha csak azt hangsúlyozzuk, hogy a sikeres kollektív cselekvés gátja – idézet az

⁵ A bekezdésben szereplő kiemelések tőlem származnak – M.K.

enciklikából – „a probléma tagadásától a közömbösséig, a kényelmes beletörődésig vagy a technikai megoldásokban való vak bizalomig terjed” (LS 14). Valójában ezeken túl is marad rengeteg kérdés: Hogyan becsüljük meg, majd értékeljük egy környezeti változást? Kinek az ítéletében bízunk? Hogyan tárjuk fel és összesítsük rengeteg ember vele kapcsolatos értékítéletét? Hosszú távú hatások esetén melyik generáció mekkora terhet viseljen? Milyen elv alapján osszuk el a terheket a generációkon belül? És így tovább.

A jó szándék, helyes attitűd szinte kizárólagos hangsúlyozása és a gyakorlati okosság, a környezeti és egyéb jók közötti *trade-off*-ok elhanyagolása a giccs irányába mutat. De annak hibáját igazán azon a ponton követjük el, amikor a káros környezeti hatásokat önmagukban, kontextustól függetlenül rossznak, ezek csökkentését, kiküszöbölését pedig jónak tüntetjük fel. Ez a gondolat bujkál az „ökológiai megtérés” fogalmában, amelyet egy beszédében elsőként – futólag és idézőjelben – Szent II. János Pál pápa [2001]⁶ használt, a *Laudato si*’ vizont központi gondolattá emelt [LS 216–221]. A fogalom enciklikában adott definíciója kifogástalan: az embereknek engedniük kell, hogy „Jézussal való találkozásuk minden következménye megjelenjen az őket körülvevő világhoz fűződő kapcsolataikban” [LS 217]. A szóösszetételben mégis van valami oda nem illő, eltúlzott, főként, ha többnek vesszük utalásszerű szóképnél. Megtérni ugyanis a *bűnöktől* kell, tehát logikusan létezniük kell „ökológiai bűnöknek” is. Ezt a következtetést Bartholomaiosz pátriárka ténylegesen le is vonja, és szavait az enciklika is jóváhagyóan idézi: „mindenki bánja meg, amit személy szerint ártott a bolygónak” [LS 8]. Az enciklika nem, de ugyanő másutt még tovább megy: bűnök nevezi, amikor valaki „hozzájárul a klímaváltozáshoz”, „a föld felszínét megfosztja a természetes erdeitől” vagy éppen „lerombolja vizes élőhelyeit” [Bartholomaiosz, (2017)].

Ha tehát reggel egy sokat fogyasztó autóval viszem a gyereket iskolába, az rossz. Ha buszra váltunk, az jobb, vagy legalábbis kevésbé rossz. Feltehetően, ha biciklivel megyünk, az még jobb. Kiemeljük a cselekvésünk egy mozzanatát – ez esetben: bizonyos természeti hatásokat – , az összetett erkölcsi dilemma egy elemét, és abszolutizáljuk. Átcsúszunk az erkölcsi giccsbe. Látjuk magunk előtt a takarékos, önzetlen, jószándékú biciklistákat, és a pazarló, önző, rossz autósokat, akik telefüstölik a levegőt.

A giccs-ökológia káros következményei

Miért baj ez? Miért baj, ha az emberi cselekedeteket „környeztkárosító” vagy „környezetbarát” voltuk alapján helyezzük el egy kontextustól független, vagyis abszolút erkölcsi mércén?

Először is, indokolatlanul nagy értéket fogunk tulajdonítani bizonyos „környezetbarát” döntési alternatíváknak. Vagyis egy kisebb jó érdekében feladunk egy nagyobb jót. Zöld technológiára áll át egy iparág, emelve költségeit és emiatt termékei árát, amelyeket főleg szegények vesznek. Valaki nem vállal még egy gyermeket, nehogy hozzájáruljon a túlnépesedéshez.

De a giccs-szemlélet ennél veszélyesebb tévútra is vezet, ha komolyan vesszük, hogy a környeztkárosítás kontextustól függetlenül rossz, tehát abszolút rossz. Ekkor ugyanis a prudenciális, azaz bölcs mérlegelést igénylő, döntéseket egy szintre hoztuk olyan lényegileg rossz döntésekkel, mint amilyen a fogamzásgátlás, az abortusz vagy eutanázia.⁷ Nem véletlenül az étellel kapcsolatos bűnöket említem. Ugyanis a legnagyobb környeztkárosító döntéseink azok, hogy életben maradunk-e, illetve vállalunk-e gyermeket. Ha beleestünk a giccs csapdájába, úgy fog tűnni, hogy az „ökológiai bűn” szembe kerül ezekkel a bűnökkel. Érdemi morális dilemmát látunk meg ott, ahol a reális keresztény etika szempontjából szó sincs ilyenről. Persze nem kell elfogadnunk a valós bűnöket a jobb éghajlat kedvéért, és a társadalmi

⁶ Hivatkozza a *Laudato si*’ 5. pontja.

⁷ Mintegy intő jelként, a „túlnépesedési bomba” és egyéb téves ökológiai előrejelzések legendás bajnoka, Paul Ehrlich műtéti úton sterilizáltatta magát – saját logikája szerint kétségkívül következetes és etikus döntést hozva.

tanítás sem teszi ezt. *De* intellektuálisan lefegyverezzük magunkat azokkal szemben, akik emellett érvelnek.⁸

De a giccs-szemléletnek, ha igazán belegabalyodunk, van egy ezen is túlmutató káros következménye. Ha a környezetkárosítás kontextustól függetlenül, abszolút rossz, akkor valójában nem ütközhet más erkölcsi szempontokkal. Ha pedig nem ütközhet, akkor az „ökológiai” és az egyéb szempontok között nem konfliktus lesz, hanem összhang. Az „ökológiai jó” mintegy magába szívja az összes többi jót. Pontosan ez a gondolat sejlik fel abban a szemléletben, amely a környezet védelme és a szegények felemelése között szoros összhangot lát. „Az emberi és a természeti környezet együtt károsodik, és a bolygónak ez a romlása a legsebezhetőbb embereket sújtja” [Ferenc pápa és Bartholomaiosz, (2017)]. A természet „konzerválása és a (szegények iránti) együttérzés szorosan összefügg” [Bartholomaiosz, (2017)]. A párizsi klímaegyezmény „ösztönzi a szolidaritást” és tekintettel van „a klímaváltozás és a szegénység elleni harc közötti szoros kapcsolatra” [Ferenc pápa, (2017)].

Bár általában igaz, hogy a „szegény embert még az ág is húzza”, így a rossz időjárás is jobban sújtja, valójában a kisebb szegénység és a kisebb környezeti károkozás céljai legalább annyira konfliktusban, mint összhangban állnak egymással. Ha belegondolunk, a légszennyezésből fakadó klímaváltozást – ha van ilyen, amint sok természettudós állítja –, alapvetően a szegénység történelmileg példátlanul sikeres leküzdése okozta, először a mai fejlett, az utóbbi időben pedig a gyorsan fejlődő országokban. A legszegényebb országok nyomorát pedig biztosan nem gyűrhetjük le anélkül, hogy bevonjuk őket a sok kosszal járó globális piaci viszonyok körébe. De bárhogya is emeljük fel a szegényeket, definíció szerint a jelenleginél többet fognak fogyasztani. Az erkölcs giccs eltévedt szemlélete arra készíthet, hogy ezeket az igen nagy horderejű tényeket figyelmen kívül hagyjuk.

Az ilyen tévedések önmagukban is súlyos következményekkel járhatnak. De van még egy dolog. Az a hiedelem, hogy a különböző, a valóságban *versengő* morális szempontok közös nevezőre hozhatók, valamiféle „ökológiai igazságosság és szolidaritás” kategóriájára redukálhatók, azt is jelenti, hogy végül is mindenféle társadalmi gyakorlatot értékelni tudunk ezen egységes mérce szerint. Nincsenek személyes dilemmák versengő erkölcsi tartalmak között, egyetlen egységes kollektív értékelési séma van csak, amelyet érvényesíteni kell.⁹

Ha idáig eljutunk, akkor váratlanul a totalitárius kollektivizmus előszobájában találjuk magunkat, amely az elgondolható összes életviszonyba beavatkozik, felülírva a személyes erkölcsi ítéletalkotást. Persze nem kell továbblépnünk az előszobából – ettől sok minden visszatartható. Mégis nehéz nem észrevenni a kollektivisták szemlélet árnyának felsejlését egyes globális törekvésekben, amelyekkel szemben a társadalmi tanítás is mutat bizonyos rokonszenvet. A radikális, milliárdos nagyságrendű népességcsökkenésre tett javaslatokban, a „zéró-karbon-kibocsátást” megcélzó fejlődési modellekben, a gazdag és szegény országok

⁸ Így például a Pápai Tudományos Akadémia 2017. őszi konferenciájának (*Health of People, Health of Planet, and our responsibility: Climate change, air pollution and health*) számos résztvevőjével szemben, akik az éghajlatváltozás megfékezése érdekében a fogamzásgátlás és az abortusz támogatását, vagy ha ezeket az eszközöket nem is, de a Föld népességének radikális csökkentését ösztönző kormányzati politikákat kívánatosnak tartották [LifeSiteNews, (2017a); (2017b)].

⁹ Kolnai Aurél az utópikus gondolkodás egyik alapvető jellemzőjének [és tévedésének] tartja, hogy „kizárni látszik minden személyes választást az inkompatibilis – vagy legalábbis versengő – értékek között” [Kolnai, (1995), 21. old.]. A társadalom problémáit egyetlen átfogó mérce szerint (pl. osztályharc, öröm-fájdalom kalkulus) kell megoldanunk, és ezzel minden részélt is elérhetünk. A következetesen végigvitt giccs utópiába torkollik, az utópiák pedig sokszor giccsesek.

Más nézőpontból, Hayek a kollektivizmushoz vezető alapvető tévedéseként azonosította azt a feltételezést, hogy az „összes szükségletünk sorba rendezhető egy értékskálán, amelynek elég teljesnek kell lennie ahhoz, hogy egy tervező minden döntéséhez útmutatóul szolgáljon. Röviden, [a központi tervezés] feltételezi egy olyan etikai kódex létét, amelyben az összes különböző emberi érték megkapja megfelelő helyét” [Hayek, (1976), 57. old.].

közötti nagyívű újraelosztási tervekben, amelyek megvalósítása nehezen képzelhető el az életviszonyokat felforgató széleskörű beavatkozások és a kormányzati hatalom növelése nélkül. De a kollektivista szemléletet tükrözi az a meggyőződés is, hogy globális szinten könnyű lenne megegyezni, ha egyszer a nemzeti kormányzatok ezt önzetlenül és igazán akarnák. Megegyezni olyan környezeti kérdésekben, amelyek minden földlakót ezerféleképpen érintenek.¹⁰ Miközben egy városi közgyűlés egy szeméttlerakó helyéről is évekig el tud vitatkozni – teljes joggal.

Egy lehetséges kiút: visszatérés a bűnök primátusához és a prudenciához

Az erkölcsi giccs beette magát az ökológiai gondolkodásba. Hogyan szabadulhatunk meg tőle? Talán érdemes azzal kezdenünk, hogy a személyes erkölcsi dilemmákat elmosó társadalmi madártávlatból leszállunk a földre: visszatérünk a konkrét személyes döntési helyzetek részleteihez. A reggeli iskolába induláshoz. Az értékeléskor pedig tudatosítjuk, hogy abszolút módon, kontextustól függetlenül csak a valódi, ha tetszik „klasszikus” bűnök értékelhetők, ezen felül minden eredményünk és kudarcunk viszonylagos és eseti. Míg bizonyos cselekedetek minden körülmények között rosszak, ahhoz, hogy egy cselekvés jó legyen, nem elég a jó objektív cél és a cselekvő jó szándéka, a cselekedetnek az adott körülmények szerint is jónak kell lennie.¹¹ Ezért a legbiztosabb giccsmentes elemzési módszer az lehet, ha figyelmünket először a kontextusfüggő jók kavalkádjáról a szituációktól függetlenül rossz cselekedetek felé fordítjuk. Ha felelevenítjük azt a szemléletet, amit Boldog Newman bíboros a következő erős szavakkal fogalmazott meg: „Az Egyház kisebb bajnak tartja, ha a nap és a hold le hull az égről, ha a föld megrendül, ha milliók halnak kínos éhhalált – mindez ideig tartó szenvedés –, mint hogy egyetlen lélek, nemhogy elveszen, hanem egyetlen halálos bűnt is elkövessen...” [Newman, (2001), 369. old.]. Ha ez az alapvetés a helyén van, akkor világosabban vitázhatunk a prudens és erényes környezetpolitikáról is.

Hivatkozások

BARTHOMOLAIOSZ PÁTRIÁRKA: *Environmental Justice and Peace. Quotes by His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew.* <https://www.patriarchate.org/bartholomew-quotes> [2017.12.16.]

XVI. BENEDEK: *Caritas in veritate* kezdetű enciklikája, 2009. <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=397> [2017. 12. 19.]

CSÁK JÁNOS – MIKE KÁROLY – SZALAI Ákos: A szeretet társadalmi tanítása. Javaslat XVI. Benedek pápa *Caritas in veritate* enciklikájának értelmezésére. *Kommentár* 2009/4. 3-16. http://kommentar.info.hu/attachment/0001/407_kommentar0904.pdf [2017.12.16.].

FERENC PÁPA: *Laudato si'' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról.* Szent István Társulat, Budapest 2015. http://uj.katolikus.hu/konyvtar/ferenc_papa_laudato_si_enciklika.pdf [2017.12.16.].

FERENC PÁPA: Levél a bonni COP23 klímakonferenciára. Lásd: *Pope Francis sends letter to COP23 climate conference in Bonn.* Vatican Radio, 2017. 11. 16.

¹⁰ Vö. „A Párizsi Egyezmény... súlyos etikai és morális kötelességünk teljesítésére hív bennünket, hogy haladéktalanul cselekedjünk, amennyire csak lehet mentesen a politikai és gazdasági nyomásoktól, félretéve partikuláris érdekeinket és viselkedésünket” [Ferenc pápa, (2017)].

¹¹ Vö. „*quilibet singularis defectus causat malum, bonum autem causatur ex integra causa*” [„akár egyetlen hiányosság is rosszat okoz, de jó csak a teljes okból származhat”], azaz ha a cselekvés tárgya, szándéka és körülményei közül akár csak az egyik rossz, akkor a cselekvés is rossz lesz; míg jó csak akkor lesz egy cselekvés, ha mindhárom szempontból [az okok „teljességéből”] jó [Aquinói Szent Tamás: *Summa theologiae*, I-IIae, q. 18, a. 4, ad 3].

http://en.radiovaticana.va/news/2017/11/16/pope_francis_sends_letter_to_cop23_climate_conference_in_bon/1349337 [2017.12.16.]

FERENC PÁPA és BARTHOMOLAIOSZ PÁTRIÁRKA: *Közös üzenet a teremtésvédelem imanapjára, szeptember 1-re*. Magyar Kurír, 2017. szeptember 1. <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-es-bartholomaiosz-patriarka-kozos-uzenete-teremtesvedelem-imanapjara-szeptember-1-re> [2017.12.16.].

HARRIES, KARSTEN: *The Meaning of Modern Art*. Northwestern University Press, Evanston, 1968.

HAYEK, FRIEDRICH A.: *The Road to Serfdom*. University of Chicago Press, Chicago, London, 1976,

SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA: *General Audience. Wednesday 17 January 2001*.

https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/audiences/2001/documents/hf_jp-ii_aud_20010117.html [2017.12.16].

KOLNAI AURÉL: *The Utopian Mind and Other Papers*. F. DUNLOP [szerk.]. Athlone, London, Atlantic Highlands, 1995,

LIFESITENEWS: Photo directory of population controllers influencing the Vatican.

LifeSiteNews, 2017b. 11. 22. <https://www.lifesitenews.com/news/photo-directory-of-population-controllers-influencing-the-vatican> [2017.12.16.]

LIFESITENEWS: Speaker tells Vatican conference: Reducing population is best solution to climate 'crisis'. *LifeSiteNews*, 2017a. 11. 16. <https://www.lifesitenews.com/news/speaker-tells-vatican-conference-reducing-population-is-best-solution-to-cl> [2017.12.16.].

MARGALIT, AVINASH: Human dignity between kitsch and deification. In: CORDNER, C. [szerk.] *Philosophy, Ethics and a Common Essays in Honour of Raimond Gaita*. Routledge, Abingdon, 2011. 106-121.

BOLDOG NEWMAN, JOHN-HENRY: *Apologia pro vita sua*. [ford. Balázs Z.] Európa, Budapest, 2001.

POOLE, ROSS: Misremembering the Holocaust: universal symbol, nationalist icon or moral kitsch? In: GUTMAN, Y., BROWN, A., SODARO, A. [szerk.]: *Memory and the Future: Transnational Politics, Ethics and Society*. Springer, 2010. 31-49.